

Verhaeghe de Naeyer, Henri, place Van Artevelde, 8, à Gand.

Verlende, Achille, receveur de l'enregistrement, boulevard d'Akkerghem, 33,
à Gand.

Verloove, Ed., rue du Bas-Poldre, 20, à Gand.

Verstraeten, Camille, docteur en médecine, professeur émérite à l'Uni-
versité, place Van Artevelde, 15, à Gand.

Voortman, Jean, industriel, boulevard du Château, 20, à Gand.

Ysabee, Achille, directeur de l'Académie de dessin d'Alost, vieux quai au
Bois, 69, à Gand.

MEMBRES DÉCÉDÉS.

(1922)

MEMBRE EFFECTIF.

de Pauw, Baron N., procureur général honoraire, Gand.

MEMBRES HONORAIRES.

Delvin, Jean, artiste-peintre, Gand.

Lameere, Jules, président honoraire à la Cour de Cassation, Bruxelles.

Leirens, Jules, industriel, Gand.

Miry, J., peintre-décorateur, Gand.

Van Astryoe, Jean, entrepreneur, Gand.

Het Karthuizerklooster te Gent

(1320-1783)

DOOR

GABRIEL CELIS, PR.

VOORWOORD

Het mag wonder heeten dat, na zoovele verhandelingen over de Gentsche kloosters en abdijen, er bijna niets is te weten gekomen nopens het Karthuizerklooster alhier.

In zijne *Flandria Illustrata* heeft *Sanderus* aan dit klooster drie bladzijden gewijd. Hij meldt de stichting, geeft den naam van eenige kloosterlingen en weldoeners, vermeldt de afschaffing der Karthuizers tijdens de godsdienst-onlusten der XVIe eeuw, en hunne heroprichting in 1584 op het Meerhem.

Ridder Diericx schrijft er in zijne *Mémoires* zeer weinig over, enkel het afschrift van twee archiefstukken kunnen belang hebben.

Serrure in zijn *Vaderlandsch Muzeum, IVe deel* trekt de aandacht op het klooster voor zooveel het in betrek staat met oude Gentsche familiën. Hij geeft ons verschillende akten die nuttig zijn voor de geschiedenis der weldoeners van het klooster.

Verder vinden wij enkele aantekeningen over het wedervaren der kloosterlingen tijdens de onlusten der XVIe eeuw en het afschaffen der orde door Jozef II in 1783, in boeken van de algemeene geschiedenis van die tijden.

Wat de archieven betreft, deze berusten grotendeels in het Bisdóm en bevatten 193 stukken van de XIVe eeuw, 262 van de XVe, 310 van de XVIe, 538 van de XVIIe, en 135 van de XVIIIe, zijnde 1938 geklasseerde stukken.

Ten stadhuize en in het Staatsdepot zijn er enkele stukken verzameld, die bijzonderlijk de afschaffing der orde aanbelangen.

Het is uit deze bronnen dat ik geput heb, en ik hoop erdoor iets te kunnen bijbrengen voor de geschiedenis der Gentsche kloostergemeenten.

Stichting en Bloei der Orde.

De orde der Karthuizers werd in 1084 door den Heiligen Bruno gesticht, wanneer hij zich, samen met zes gezellen, terugtrok in de eenzaamheid van La Chartreuse bij Grenoble.

De regel der orde werd niet door hem zelf vastgesteld, maar in 1137 door den vijfden abt, don Guigo, volgens den geest van den stichter, in de *Consuetudines domus nostrae*.

Gansch het leven van den Karthuizer berust op het samengaan van het cenobieten leven met dit der eremijten. De Karthuizer is cenobiet in het koor, in het kapittel en in de eetzaal; buiten dat leeft hij als eremijt; zijn leven is geregeld op het leven van Jesus in de woestijn. (Enchiridion CLXXX)

De kloosterlingen zijn door de eenzaamheid van de wereld afgescheiden, de stilzwijgendheid scheidt ze van elkander.

Hunneleusis wei; ORA ET LABORA, bidden en werken. Is hunne dagelijksche taak dag en nacht het kerkelijk officie te zingen en den koordienst bij te wonen, hunne bijzonderste plicht is het leven in de cel, waar de kloosterling zich onledig houdt met de overweging en het geestes- en handwerk.

De orde, eens op stevige grond gevestigd, bloeide ras in Frankrijk en Italie. In het jaar 1200 waren er 37 kloosters aldaar verspreid; in de XIIIe eeuw kwamen er 34 bij; de XIVe eeuw was eene gulden eeuw, want 110 nieuwe kloosters werden door gansch Europa gesticht. (1)

De Koningen en Bisschoppen van Frankrijk waren de bijzonderste beschermers der Karthuizers, die in hun land verschillende kloosters oprichtten. *Meyerus* stipt in Vlaanderen vijf kloosters aan: te Gent, twee te Brugge, een te Doornyk en te Geeraardsbergen. « *Coenobia Carthusiensia Gandavi, Brugis, Tornaci, Gerardimonte, atque inum muliebri stratis extra Brugias* » (Rerum Flandricarum. t. X).

(1) Over de geschiedenis der Orde leze men: Dictionnaire de Théologie Catholique, sous la direction de Vacant et Mangenot.

Het Klooster van Gent

Stichting en bloei (1320-1566)

Over de stichting van het Gentsche Karthuizerklooster, meldt *Sanderus* het volgende: *Titulum Vallis Regalis prope Gandavum in veteribus libris habet; extrui coepta ad annum M. CCC. XX. Ordini vero incorporato 1528. Fundator ejus seu dotator praecipuus fuit Joannes Willibartius Brugensis, ad Divi Donatiani canonicus* (1).

Als wanneer wij de archiefstukken raadplegen en lezen wat de schrijvers erover aantekenen, kunnen wij op de volgende wijze den tekst van *Sanderus* uitleggen en toelichten: het oudste stuk dat wij in het archief van het Bisdom vinden is een verkoopakt van 1315 (o. s.) waarbij Jan Willebaert aan zijn broeder Simoen gronden verkoopt, gelegen *teckerghem binnen de muren en ande leye*, en ook *an dandersyde der leye nevens de mersch van Maes van Vaernewyck tusschen eckerghem en roienghem*. (Bijlage I.)

Jan Willebaert staat aangeteekend als kanunnik te Brugge in 1320. Welnu, de Kronijke meldt dat de Karthuizers in 1318 een klooster stichten in de parochie van sint Kruis nevens Brugge en dat de edelen der stad hunne weldoeners waren (2).

Zou men niet mogen veronderstellen dat Jan Willebaert te Brugge in kennis komende met de Karthuizers hun wensch vernam ook te Gent een klooster te stichten? En is het niet natuurlijk, dat hij aan dien grond van zijn broeder dacht, grond die buiten de muren der stad gelegen, zeer dienstig scheen voor kloosterlingen die slechts de eenzaamheid zochten?

Aangezien *Sanderus*, Jan als bijzondere weldoener doet

(1) *Sanderus, Gandavum, Liber V Caput VI.*

(2) « Omtrent den selven tydt zyn de broeders de Monte Dei ofte Cathusers op de parochie van S. Cruis nevens Brugge aengekomen, en hebben aldaer woning en goederen gekregen door de mildheid van vele heeren der selver stadt; de plaetse in de welke sy woonden wiert het Dal van genade genoemt. » (DESPARS, I. 476).

kennen, mag men veronderstellen dat hij ten voordeele der kloosterlingen met zijn broeder onderhandelde en dien grond, zoo niet als gift, dan toch tegen kleinen prijs deed afstaan.

Wat er van zij over den toegang der zaken, het klooster der Karthuizers bevond zich op den grond waarvan in gemelden akt spraak is.

Dit geschiedde, zegt Sanderus, in 1320.

Een oud grafscript door De Saint Genois in zijn « *Receuil des épitaphes* » medegedeeld, noemt nog een ander stichter (1), namelijk Simon Wilhard, een Geutenaar die pastoor te Sluis werd. Hij staat er aangeteekent als stichter der Karthuizers *dotans Gandenses fundavit Carthusienses*. Hij stierf in 1321 of 28, zoo leest de Saint Genois, ik geloof te moeten lezen 1328 (*M. C. ter, duplex X, I quater ipse ceduples; I viermaal dubbel aan zijn eigen*) hoe men het uitlegge, de stichting hier aangehaald is toch van vóór de goedkeuring door den abt van Sint Baafs gegeven in 1329 en waarschijnlijk vóór de ontlasting door Lodewijk van Nevers in 1328 geschonken.

Ik geloof hier te mogen plaatsen hetgene Sanderus meldt over de bekeering van Willem van Vaernewyck.

Wij lezen immers in den verkoopakt van Willebaert dat den grond gelegen is naast den meersch van Maes van Vaernewyck. Deze had in 1308 *twee bunderen mersch lettelt*

(1) Ex digna gente Gandensi, stirpe potenti
Simon erat natus Wilhard hic tumulatus
Prudens, pacificus, morosus et ore pudicus,
Lucens antistes studioso legerat artes.
Scriptura tritus erat ac in jure peritus
Slusae curatus et ibi populo bene gratus
Plures praebendas habuit quod non reprehendas,
Inde sacerdotes septem capiunt sibi dotes
Dotans Gandenses, fundavit Carthusienses
Quos illuc precibus, quorum sibi luxit
M. C. ter, duplex XI quater ipse ceduples
Sit sibi meta vitae, conceptio sanctae Mariae.
(*Messageur des Sciences Historiques*, 1839. p. 152.)

min of lettelt meer ghecocht van Philips Utendale, hi cochte die te Heinrich boef, siins soens. (*Arch. S. Baafs, Chartreusen-fonds I, 1*). Welnu, zekere dag kwam een kloosterknecht, onverwist in den meersch van de Vaernewycks en meenende op den grond van het klooster te zijn, zamelde hij daar wat koorn in. Willem van Vaernewyck, de zoon van Maes (1), dit ziende, ontstak in gramschap en gaf den armen man een kaakslag. Zachtmoedig weg verontschuldigde zich de man, en ging heen. Diep getroffen door de zachtmoedigheid van dien leek, kwam Willem tot inkeer, en ging 's morgens bij den prior van het klooster en gaf, in teeken van zijn berouw, al zijne goederen aan het Karthuizerklooster, en trad later ook in het zelfde, waarvan hij den derden prior werd.

De gronden van Willebartius en van Willem van Vaernewyck omvatten waarschijnlijk de vier bunderen grond waarvan Lodewyk van Nevers in 1328 (n. s.) de ontlasting geeft. (*Bijlage II.*)

Deze ontlasting wordt gegeven « *sur quatre boisiers de terre gisans hors des forteresses de notre ville de Gand ens on lieu que on appelle Royenghem dales le riviere dele Lis par-devers Tronchiennes* ».

Het klooster was dus gesticht, van 's Graveswege begiftigd en herkend; Sanderus meldt dat de aanherkenning bij de groote orde geschiedde in 1328. De akt van inlijving bestaat niet meer, maar de goelkenring ervan door den abt van S. Baafs Gerelmus, en deze van den deken der kristenheid zijn bewaard gebleven. Zij dagteekenen van December 1329. (*Bijlage III.*)

In 1342, kal. Decembris, werden de algemeene privilegiën der Orde, door den paus Clemens VI vermeerderd, tot het Gentsche klooster uitgebreid en den 10 November 1343 met het « *vidimus* » van den abt van S. Pieters bekleed. (*Arch. I, 33.*)

(1) Rekeningen der stad Gent, bl. 291.

Uit den tekst van het « Vidimus » van den abt van S. Baafs komt men te weten dat het klooster in 1329 nog niet voltrokken was; *in loco jam pro ipsis incepto*; ten tweede, dat de Karthuizers in herkenning van het patronaatrecht, *in signum recognitionis nostri patronatus*, eene jaarlijksche gift van eene gouden maalge ter waarde van acht solidos par. moesten geven en op den feestdag van S. Baafs, tijdens de mis, eene keers en een denier moesten schenken. Daarbij moesten ze voor het lossen der tiende op de vier bunderen gronds, twaalf sol. par. betalen (1). Ten derde vernemen wij den naam van drie karthuizers die toen het couvent uitmaakten, *conventum ut nunc facientes*; Michiel Kaelian, prior, Robertus de Hannie en Petrus Coelwey. Zooals men bemerkt is den naam van de kloosterlingen vreemd aan ons land. Waarschijnlijk waren het de vreemde karthuizers die te Brugge het klooster hadden gesticht die ook daartoe naar Gent gekomen zijn. (*Bijlage III.*)

Sanderus weet over den prior te zeggen dat hij een rijk man was die de eenzaamheid zoekende in de karthuizerorde getreden was, en er een deel van zijne eigendommen aan gegeven had.

De stichting van het Gentsche klooster kwam dus uit Brugge; uit verschillende akten blijkt, dat de eerste leengoederen en renten ook in het Brugsche lagen, en dat er verschillende onder hen als zamenlijken eigendom aanzien werden. zoo b. v. wordt in 1335 « *bi ghemeene consente van ons alle, omme nutschiepe van onse vorseide huus* » grond verkocht te Brugge. (*Arch.* 1238)

Op den eersten prior volgt Jan Willebaert, zoo zegt Sanderus; « *Cui (Michael Kelian) demortuo successit Joannes* »

(1) In den staat van goederen 1782 wordt nog vermeld: « Item betaelt het klooster aen de Prosdye van S. Baefs over redemptie der tiende uyt den gronde groot vier bunderen op Royghem alwaer het klooster eertijds gestaen heeft. p. 1, 1, o. (Bl. 35 v.).

en dan « *post quem Gulielmus de Vaernewyck regimen suscepit* » Wij zien Willem als prior aangeteekend in de Stadsrekeningen van 1333-1334. (1)

Toen was het klooster grootendeels voltrokken, en in het voltrekken ervan zien wij de schatkist der stad tusschenkomen. In de stadsrekeningen van 1330-31; 1331-32; 1333-34 immers staan er posten van werken aan de cellen *ter Charterousen*, deze beloopt 238 p. 759 p. en 36 p. (2)

Bevoordeeld van 's Gravenswege en door de stad, bleven ook de Gentenaars niet ten achter, en de Karthuizers trachten zich dankbaar te toonen met de weldoeners deelachtig te maken aan de geestelijke voordeelen hun door de Kerk geschonken. Bij breve van 12 November 1330 worden aan de weldoeners der Karthuizers 40 dagen aflat gegeven; *Omnibus fidelibus qui ad fabricam, luminaria, ornamenta, dicti domui porrexerint, vel qui in eorum testamentis seu ex aurum vel argentum vel aliquod caritativum subsidium donaverint, legaverint seu paraverint.* (*Arch.* I. 18)

Bij de aankomst van Willem van Vaernewyck, die tot eene der aanzienlijkste familiën behoorde, zien wij de grootste familiën der stad wedijveren in het schenken van renten en giften, en wel eerst en vooral de oom van den prior, Willem van Vaernewyck die, kinderloos zijnde, de gronden gaf die hij bezat in de « Assels ». Miræus meldt; *qui in gratiam nepotis sui, omnium bonorum suorum immobilium, quae in hasselt, hoc est insigne praedium non procul a Gandavo sita sunt, Carthusianos Gandensis constituit haeredes* » (3)

(1) It. van 1 petentien, die men dede ter Charterousen omme Gode, doe Maes soene van Vaernewyck daer prior quam. . . 35 p. 11 s. 1 d. (bl. 89r).

(2) Somme van den werke, dat binnen desen jare gewrocht es an 2 cellen, die de stede dede maken ten Charterousen . . . 238 p. (bl. 785). Somme van den werke ande cellen ter Charterousen . . . 759 p. 4 s. 9 d. B. 85). Somme vanden weike ande cellen ter Charterousen, datter veriare an te makene blef . . . 36 p. 3 s. 4 d (bl. 926).

(3) *Miræus.* Origines Carthusiarum.

Als weldoeners der karthuizers staan bekend Sersanders, Simon Baeke, Willem van der Stove, Dierk Utenrose evenals verschillende leden van het geslacht van Vaernewyck en van Artevelde.

Nochtans waren al die giften niet zonder lasten, en alhoewel wij in de akten lezen dat de gevers zich « *wel houde gepayt ende al vergolden van al den rechten die haer mochte toebehooren van den goede* », toch bleven er vele renten te betalen.

Die lasten klommen weldra zoo hoog dat de Gentsche Karthuizers in 1418 den Graaf Philips den Goede verzochten om het dooden der schuld. Uit de akte van ontlasting door Philips den 29 Januari 1420 (n. s.) gegeven vernemen wij dat zijn over-grootvader Lodewijk van Male per testament duizend frank gelegueerd had om hunne kerk te voltrekken alsook eene andere som gelds. Meermaals hadden de kloosterlingen de betaling ervan verzocht, doch te vergeefs; nu steunen zij op het onuitgevoerd testament tot het bekomen der amortisatie; Philips, de gegrondheid ervan herkende willigt hun verzoek in. (*Bijlage IV*)

De ontlastte gronden waren gelegen, niet alleen in Gent maar ook te Duinkerke, Brugge, Meire en Seghelsem. De toelating gronden te bezitten en te belasten op een afstand van tien uren in het ronde, werd aan de Karthuizers gegeven in 1369 en in 1402. (*Arch. VI. 2 & 4.*)

Het oogenblik schijnt mij gekomen om te spreken over het *klooster als gebouw*.

In 1901 handelde wijlen *M. Van Den Bemden* (1) hier over de plaats waar het karthuizerklooster stond.

Goed is de ligging te merken op het plan van Gent van 1534 *tusschen Eckerghem en Royenghem* door de Lei van de « Assels » gescheiden. Het plan van 1582 in het *Theatrum urbiū et civitatum orbis terrarum* van *J. Braun en Frans Hohenbergus* (2) is duidelijker en geeft eene klare schets van het klooster en zijne afhankelijkheden.

(1) *Bulletijn* der maatschappij. IX. 163.

(2) *Boekerij* der Hoogeschool. Geschiedenis. Nr 8296. I.

De overlevering door *Diericx* (1) geboekt, zegt, dat de herberg « Het Motje », (thans eene wascherij) aan de brug van den Drongenschensteenweg, ter plaats van de vroegere spreekkamer van het klooster stond.

Welnu, een verkoopakt van den grond « *het Motjen metten synghelen, wallen, wateringen, grachten, landt ende merschen* » meldt, dat het gelegen was « *neffens den grondt daer 'thande kloostere ghestaen heeft.* » (*Arch. XXVII. 5.*) Zien wij nu het plan na, dan besluit men dat de spreekplaats gelegen was nevens den ingang van het klooster, dit samen met de afhankelijkheden de vreemdelingen bestemd. Deze gebouwen waren door een koer van het eigenlijk klooster gescheiden. Klaar erkent men de kerk met den refter en de afzonderlijke huisjes en hofjes der kloosterlingen, die allen op den pand uitgeven.

Het is zeker dat de stichters van het Gentsche klooster naast hunne huisjes eene kapel hadden opgericht, en dat de eerste huisvesting weldra te klein werd voor het getal kloosterlingen.

Over het bouwen, vergrooten en verfraaiën dezer gebouwen vinden wij, ten uitzondering voor de kerk, niets in de archieven.

Ziehier wat wij weten over de *Kerk*.

Uit het reeds vermeld schrift van Philips den Goede vernemen wij dat Lodewijk van Male bij testament voor het voltooiën der kerk, *pour parfaire leur Eglise dont il estoit la fondateur*, de som van duizend frank had bestemd maar dat die som in 1420 nog niet betaald was. Het schijnt me duidelijk dat hier spraak is van het vergrooten of vernieuwen van de kerk of kapel. Het is slechts in 1385 (n. s.) dat men de werken aanvatte, den 15e Januari immers schonk Philips van Bourgondië aan zijne *Wel gheminden in Gode, den Chartreusen, nyt sonderlenghe graciën, tot hondert boomen of daerontrent, om die te roughene ende te bekeerne ten aerke ende volmackinghe van haer kerke.* (*Arch. IV. 148*)

(1) *Mémoires* II. 632.

De kerk *Ecclesia seu Capella* onder de bescherming van Onze Lieve Vrouw en den Heilige Joannes Baptista gesteld, werd in 1393 gewijd, en aan het bezoek ervan *sive ad portam vel murum dicti monasterii* een aflaat van XL dagen gegund. (*Bijlage V*)

Het zou voorzeker belangwekkend zijn een woord te vernemen over de grootte der kerk en over hare versiering, maar vruchteloos zocht ik naar rekeningen in het archief; wat ik vond was zeer weinig, en dit slechts in de boeken die bij toeval van het klooster spreken.

de *S. Genois* in den « *Messenger des Sciences Historiques* » (1839. blz. 152) meldt: *Dans cette église se trouvaient encore plusieurs épitaphes des familles Steelant, Massemen, Onredene, Halewijn. Les fenêtres étaient en verres peints et portaient les armoiries de beaucoup de nobles Gantois.* Hij geeft vijf afschriften van épitaphen waaronder het vermeld afschrift van Wilhard dat op een koperen grafzerk te lezen stond.

Wanneer wij in den uitersten wil dier edellieden lezen: b. v. *Ommes remedie van mieren zielen so kiesic mine sepulture ten Chartereusen* (*Arch.* III. 125) zoo merken wij dat zij door het eenzaam leven der Karthuizers gesticht waren en wenschten in hunne gebeden en verstervingen deelachtig te zijn.

In het verhaal der verwoestingen door de Calvinisten in 1566 gepleegd en door Marcus van Vaernewyck geboekt, mochten wij verhoppen meer te vinden, doch de schrijver spreekt alleenlijk van beelden, altaartafelen en glasventers in den kleinen pand die verbrijzeld werden, zonder nadere inlichtingen. (1)

In zijne « *Historie van Belgie* » spreekt van *Vaernewyck* met grooten lof van de panden in het klooster der Karthuizers; *Onder de gemelde panden is dien der Chartreuzen nevens dese stad, den grootsten, drie van des zelves zyden zyn elk 340 gemeyne schreden lang; maer de vierde zyde, die naast het klooster*

(1) De Beroerlicke tyden. I. 139-140.

en de kerk staet, is korter, soo dat men nauwelyks eene deser zyden met een bol zoude ten einde rollen. Dit klooster heeft een andereu pand *maer veel minder dan den eersten vol kristalynen glaseveinsters, gelyk men in meer andere plaetsen ziet.* (blz. 237) Het is van deze dat hij in zijne « *Beroerlijke tijden* » spreekt. Ik denk dat dezen pand zich naast de kerk bevond, hebbende, zooals in al de abdijen, aan de eene zijde de kerk, aan de andere zijde den Rafter, tusschen beide de kapittelzaal, terwijl de huisjes der paters op den grooten pand uitgaven.

De lengte van de panden hier aangestipt, duiden eene tamelijke grootte aan, en wanneer wij den « *Ommelooper* » van *Jan van Bochaute* (1) raadplegen, zien wij dat de plaats voor het klooster aangeduid, drie bunderen 806 roeden groot is, dus de vier bunderen grond « *lettel min of meer* » van de « *amortisatie* » van Lodewijk van Nevers weergeeft.

Ziedaar al wat wij weten over het Karthuizerklooster.

Overgaande tot andere zaken zou het wellicht van belang zijn te weten welke *rol de Gentsche Karthuizers* in de geschiedenis onzer stad gevoerd hebben. Bij het raadplegen der Kronijken, Memorieboeken en Stadsrekeningen vinden wij weinig, maar het weinige verdient toch dat men het aantrekene.

Te vergeefs had Lodewijk van Male op het einde van het jaar 1380 zijne tent opgeslagen te Mariakerke; Gent, belegerde stad, wilde in den strijd tegen Brugge niet toegeven, en Lodewijk was genoodzaakt te onderhandelen en de « *Martensvrede* » te teekenen. Zooals wij vernemen uit de Rekeningen der stad hadden deze onderhandelingen plaats in het klooster der Karthuizers (2).

In 1382 bevinden zich de schepenen den 20 Juni wederom in het klooster; de Rekeningen melden: *It. den Char-*

(1) *Arch. der stad*, Plan van 1694.

(2) Item den 14 sciplieden, die de prelaten ende scepenen, ende die met heml. waren, over voerden ter chaertrouse ten parlemente te 3 stonden... 18 s. gr.

It. Jacob de Pape, van goede dat hy met scepe brochte vander chaertrouse doe theere ghesceeden ende och was... 3 s. 4 d. gr.

It. Pauwel vander Brugghe, van tenten die hy van daer brochte... 3 s. gr. (blz. 232).

trousen svrindaghen voer s. Jansdach doe de scepenen daer waren 1 f. comt. 2 s. 10 d. (blz. 302).

Dat de Karthuizers in dien tijd van zeker gezag waren blijkt uit het feit dat den Prior samen met den abt van Sint Baafs als afgevaardigde van de stad naar den Graaf gezonden wordt.

Eerst in 1385 wordt *le prieur des tsartereux de les Gand* vernoemd in de « volmacht » den 4 December gegeven, om naar Doornik te gaan, ten einde de onderhandeling nopens den vrede aan te knopen. Onder ander punten werd door de Gentenaren geeischt dat zij niet zouden gedwongen worden Paus Clemens te herkennen. De vraag werd in dezer voege den 16 December toegestaan: *Il n'est pas nostre entention de vous faire tenir aucune chose contre vos consciences, ne le salut de vos ames. (Reken. der stad Gent, blz. 500 en 506 seq.).*

Men weet dat de Vlamingen innig den Paus Urbanus aangekleefd waren. De Graaf had in 1378 de geestelijkheid in het klooster der Predikheeren doen vergaderen om in volle vrijheid te onderzoeken wie de ware paus van Rome was, Urbanus of Clemens? Den 3 Juni 1379 verklaarde zich de geestelijkheid ten voordeele van Urbans en wettigde hare verklaring (2).

Desniettenstaande had Philips immer aangedrongen opdat de Vlamingen Clemens zouden erkennen. De « Vrede van Doornik » bracht enkel een stilstand, ook in zake van geloof. Men kent de afvalligheid van den Abt van Boudeloo die den 22 Juli 1392 de zaak van Clemens aankleefde. Het was eene zegepraal voor de politiek van den Graaf, maar de getrouwe Urbanisten verlieten de streek liever dan Clemens te volgen. Ook de « *Sartreusen ghinghen meest wech ende lieten Vlaenderen* ». (*Kronijke van Vlaenderen*, II, 7.)

In Gent duurde de Clementistentijd niet lang, want in 1394 zien wij de inwoners van Brugge naar het Urbanist Gent komen om er hunne paaschplicht te vervullen.

(2) Cfr. *Bulletin de la Commission Royale d'Histoire*, XXXVII, p. 692-701.)

De tweede maal dat wij den prior der Karthuizers als afgevaardigde bij den Graaf zien is in 1449, wanneer hij samen met de abten van S. Baafs en van Drongen den 31 Augustus naar Brugge gaat om Gent te verzoenen met den Graaf na de vervalschte kiezing door Pieter Baudins bewerkt.

Deze Baudins die het vertrouwen had van den Graaf, was nochtans een niet te vertrouwen man, zooals de geschiedenis ons meldt; ook de Karthuizers hadden van hem te lijden. In het *Dagboek van Gent* staat erover aangeteekent, dat hij boeken had gestolen in het klooster der Karthuizers zooals hij reeds gedaan had te Parijs (blz. 46) *om de boucken die hy stal te Parys was hy ghegheeselt, van dat hy boucken stal ter Chartreusen ... bleef hy onghecorrigiert* » (blz. 294).

De geschiedenis der arglistigheid van Philips om de macht van Gent te verbrijzelen, staan in het lang en in het breed in het *Dagboek* vermeld. Het is in de onderhandelingen tusschen Philips en de Stad dat wij wederom den prior der Karthuizers als gezant zien tusschenkomen.

Wij hebben gezien dat de Regel der Karthuizers samen te vatten is in het Gebed en in het Werk. Het werk is tweeeërlei: het handwerk en het geestenswerk.

Het onderhouden der gronden gelegen naast het klooster leverde voorzeker genoeg werk aan de kloosterlingen, maar waarin eenigen onder hen uitmunten was het geestenswerk. Sanderus noemt er enkelen die een naam verworven:

Joannes Dives of de Rycke, die door zijn heilig leven evenals door zijne wetenschap, als een schitterend licht uit het Gentsch Karthuizerklooster straalde. Naast allerhande werken van godsgeleerdheid stipt hij als zijn standaardwerk de vertaling aan van het H. Schrift in de moedertaal.

Petrus Vassorus, leeraar van Philips den Schoone, trad later in de orde en werd prior van het Gentsch klooster waar hij uitmuntte door zijne deugd en geleerdheid.

Willem Bibautius die in het Gentsch klooster geprofest, zoo uitstekend was, dat hij eerst tot prior verheven werd van

het Hollandsch huis van S. Gertrudenberg, en dan, in 1521, tot algemeenen overste der Orde gekozen werd.

Eindelijk *Levinus Ammonius* waarover Prof. Roersch in 1901 (1) hier breedvoerig handelde. Uit zijne brieven vernemen wij hoe aangenaam het verblijf op Rooighem was, voor een studieminnende pater. Belangvol zijn daarover de brieven, bijzonderlijk deze van 1 Aug. 1556 na het vieren van zijn jubelfeest, omdat zij ons toelaten een blik te werpen in het kloosterleven van den tijd.

Tijdens de Godsdienst-onlusten

1566-1584

De spreuk : « Gelukkig de volkeren die geene geschiedenis hebben » mag volkomen op de Karthuizers toegepast worden voor gansch het tijdperk vóór de Godsdienst-onlusten der XVI^{de} eeuw.

Het stipt naleven van hun strengen regel, verwijderde hen van alle praalzucht die in die tijden dikwijls de oorzaak waren van het verval der regeltucht. De betrekkelijke armoede die er altijd heerschte, verdreef hen van alle staatkundige bemoeïngen; hun leven was echt kloosterlijk en deugdzaam, en hun eenvoud en goeder trouw vinden wij op eigenaardige manier geschetst bij huone manier van handelen wanneer de dagen van ramp aanbraken.

De Calvinisten kwamen in de maand Augustus 1566 naar Gent om er hunne « lagespreken » te houden. Zij verkozen ertoe eene plaats buiten de stadsmuren, en wel een meersch gelegen naast het Karthuizenklooster. Ziehier hoe *Van de Vivere* de sameukomst tusschen Calvinisten en kloosterlingen verhaalt (2) : « ... In dit zelve jaer, upden XVIII der zelve

(1) *Correspondance inédite du chartreux gantois Levinus Ammonius. Bull. de la Société.* 1901, p. 9 seq.

(2) *Chronycke van Ghendt (1284-1632)*, blz. 208-209.

maent, preechten zy byde Sarteruesen in eenen meersch met dry predicanten, eenen Francoys ofte Wale, eenen Vriese ende ende eenen Vlaminck, daer wel twaelf duysent personen waeren... ende omme dies wille dat de Sateruesen vervaert waeren dat hemlieden yet messchieden zouden, soo hebben dese nieuwe ghesinde aenghedaen het schaeps cleet, hemlieden ghelaetende ende veynsende de zelve Sateruesen deucht te doene ende tgeestelic vooren te staene ende diffenderen, hebben zy ghesonden jnt tvoorsayde cloostere, tor bewaer- nesse vande selve religieusen, achtien ofte twintich mannen om hemlieden te bewaeren offer eenighe waeren onder tdexel vande predicatie eenich quaet vooren hadden. Ende de Sarteruesen dat siende, meenende dat zylieden zelve huerlieder beschermers wilden zyn, niet peynsende huerlieder dobbel gheveynstheyt, sonden zy in haerlieder paerck om de wacht van de predicanten twee toonen biers, vyf groote broon ende twee zoo dry steenen botere : ende die hemlieden bewaerden, die deden zy goeden chiere aen, metgaeders ooc de predicanten snoenens, ende schiede soo vriendelic : maer wat recompense dat zy de sartereuse daernaer deden, sal men hier naer noch hooren ».

Alhoewel de Calvinisten zich vriendelijk toonden jegens de kloosterlingen, toch zonden de paters een brief aan het stadsbestuur en vroeg hulp in den nood, te meer daar hun prior en den procurator afwezig waren. In het aanhangsel van *Het Verslag van 't Magistraet*, uitgegeven door de Vl. Bibl. (reeks II, n° 11) staat de brief overgedrukt in dezer voege :

« An den Eedelen ende voorzienighen Here mynen Heere de Hooghe bailliu, heere van Wackene, van Capelle, etc.

Edele ende voorzienighe Heere, naer alle odmoedighe salutacie. Wy u schamele broerkens vanden Chartreusen huwer stede van Ghendt myts de absencie van ons weerdich Prior ende Procurator, zeer beroet ende mestroost in dit preken van desen volcke, zonderlinghe zo naer ons cloostere, wy bidden huwer hoocheit odmoedelic (up wien onsen troost ende consolacie naest God allene staet) om huwen voorzienighen

raet, wat ons in dese zake tedeerne staet, huwer Edelheit zeer odmoedelic biddende indient mneghelic zy om huwe voorzieneghe presencie dat u believe hu te vernederen (om Gods wille) by ons te commene, ons dinct dat wy heel duer huwer weerdighe presencie gheconsoleert wesen zouden, hopende dat zilieden tuwer reverencien ons onghemolesteert laten zullen, hu zeer odmoedelic biddende ons wat troostelicke antworde te ontbiedene, dit doende, wy willen ons obligieren den Almachtigen Heere, hertelic voor uwe Edelheit te biddene. Met groote haeste desen XVIII^{en} augusti 1566. »

(U goetwilleghe broerkins ende schamel dienaers broedere Lievis Cheis, onweerdich vicaris over ons allen tsamen.)

Hunne vrees was niet ongegrond. *Van Campene* zegt de Calvinisten, nadat ze den 22 der maand hunne euvelheden hadden begaan bij de Predikheeren, zij « sanderdaeghs gingen naer de chartrensen » om hunne dankbaarheid te toonen. Het is over dien aanslag dat *Marcus van Vaernewyck* getuigt (*Beroerlicke tyden*, I, 139-140) : « tChartrensen en leefden zy ooc niet eerlic, want als zy de beelden ende autaertafelen in sticken ghesmeten hadden, zoo was hemlieden wel te eten ende te drincken ghegheven, om dat zy te vreden zouden willen zyn. Niet jeghenstaende dien, soo esser een ander bende inghecommen ende ghynghen in den minsten pand, die al vul cristalynen ghelaes veinsteren was van boven tot beneden met fighueren, ende hebben die al in sticken ghesmeten. Als ment die ander zeyde die noch zaten en aten antwoorden zy dat daer up principalic utgheleyt was, ende dat zulx niet beletten en willen ».

Meermaals gedurende de « Beroerlicke tyden », zooals van Vaernewyk dit tijdperk noemt, werden de Karthuizers « ghemolesteerd ». *Pater de Jonghe* (1) zegt onder ander dat zelfs « de gouverneurs van de Geusche gemeente vermeten genoeg waren, om de zelve religieusen te vragen dat zy den

(1) *Gentsche Geschiedenissen*. I, blz. 39.

grond op den welken de predicatie geschiedde, hun zouden verkoopen : Maer den oversten antwoorde, dat hy de kloostergoederen niet en kost verkoopen ».

Dat daardoor de Karthuizers niet meer welkom waren bij de gasten kan wel men verstaan, en dat de nabijheid van den Tempel (of de « schuere » zoo men hem noemde), aanleiding gaf tot moeilijkheden met het klooster, zal men gemakkelijk aannemen.

In April 1567 nochtans werd de tempel afgebroken en de rust en vrede keerden terug. Helaas voor niet lang, het was de kalmte vóór het onweer. Wanneer Hembyze, sedert eenigen tijd de zaak van Oranje toegedaan, aan het bewind kwam, mochten de kloosters zich aan alles verwachten. Onder den schijn van wettelijkheid hadden de schandelijkste dieverijen plaats. *Pater de Jonghe* zegt het goed : « 't is wel te denken, dat de reden van zulk gedrag, het inkwartieren van soldaten namelijk, min uit vreeze was van eenig verraad, als de begeerte van onder eenige schijnelijk dek-mantels die Geestelyke te mogen rooven en verjaegen, gelyk zy reeds hadden voorgenomen met de eerste gelegenheid te doen. Nochtans om die vreeze van verraad meer verve te geven verdobbelde men de wachten, en men dede ook de Geestelyke, zoo mans als vrouwen, werken aen de nieuwe versterkingen der stad ». (II. blz. 5.)

Het aanleggen der versterking werd dan ook een voorwendsel tot plunderen en afschaffen van de kloostergemeenten.

Den 11 Februari 1573 wierd « bevolen by trompet dat... 't klooster van S. Clara buyten de Keyzerpoorte, en 't klooster der Chartreuzen buyten de Brugschepoorte zouden afgebroken worden ». Zooveel spoed werd aan den dag gelegd dat den 13de der zelfde maand « men begonst aen de mueren van de twee kloosters de welke beyde zeer schoon en groot waeren, af te breken, en 's anderendags wierden van wegens die religieusen de bouw-stoffen van de kerken en huizingen met den stok tot elks gerief verkocht, maer alles wierd zeer goeden koop gegeven, mits de koopers t'hunnen kosten

terstond moesten afbreken wat zy kochten, en dat er veel van wierd gestolen. De Chartrenzen quamen hun verblyf nemen in de Geld-munte, in het huys nevens de brugge, en een ander nevens tvoorgaende, voor dezen bewoont door den heer greffier Penneman ». (II. blz. 7.)

Hoe lang bleven zij daar ?

In de reeks archieven van het klooster is er eene leemte van Juli 1581 tot 1584, wat de opzoekingen moeilijk maakt, doch de Koninklijke goedkeuring tot het overbrengen van de Karthuizers naar het Meerhem, den 27 September 1583 gegeven (1) laat ons toe menige zaak op te klaren.

In 1583 verbleven de Karthuizers te S. Omaar « présente-ment refugiez chez les chartreux de S. Omer en la comté d'Artois », doch hun innige wensch was terug naar Gent te komen en er een nieuw klooster op te richten. Er viel immers niet te denken hun oud klooster te betrekken, want « leur monastère qu'ils avoient lez ladite ville de Gand est entièrement destruyct et ruiné, les matériaux esgarez et emportez par les sectaires, de manière qu'il n'y a face de cloistre, ny apparence d'y pouvoir construyre quelque bâtiment de nouveau qui pourroit servir à l'observance de la profession desdictes religieux ».

Zij hadden vernomen dat de Broeders van de Derde Orde die op het Meerhem hun klooster hadden, te Gent evenals te Bergen en te Dixmaide geheel te niet waren gegaan, en dat de kloostergebouwen, zoo niet teenemaal gaaf en ongeschonden, toch herstelbaar waren.

Toen reeds, in 1583, waren zij in onderhandeling met den eenigen overgebleven broeder, Egidius Van der Meersch, die « volontairement a quicté son dicte lieu et cloistre, au prouffit des supplians pour eulx et leurs successeurs, ce toutefois moyennant sont entretien et alimentation ». Om het klooster te kunnen betrekken, waren de goedkeuringen noodig van

(1) Gedrukt in : V. VANDER HAEGHEN. *Inventaire des archives de la ville de Gand. Etablissements religieux*. I. 111.

den Koning en den Paus, « dont néantmoins leur est nécessaire l'aggrégation de Sa Majesté, et après de notre St Père le Pape. » Het is die goedkeuring die den 27 September gegeven wordt, en waarvan de Karthuizers gebruik maken om deze van den Paus te bekomen. Deze laatste ontvingen zij den 13 Augustus 1584.

Herstelling — Afschaffing 1584-1783

Sanderus schrijft : « Redierunt tamen in urbem anno 1584 et ubi quondam Fratres de penitentia institutum Tertii Ordinis Franciscanorum professi viverant, sedem elegerunt. »

Een woordje vooraf over die Broeders van het Meerhem.

Volgens *Sanderus* werd het klooster der Derde Ordelingen in 1304 te Gent opgericht, waar zegt hij niet; de eerste melding ervan komt vóór in den *rentboek van den H. Geesttafel* van de S. Nicolaasparochie in 1321, en het is dan gelegen in « shelichs Gheeststeghe ». In 1393 wonen zij in « de Veltstraete, up den houc van de clopstege ». Deze steeg heet dan ook de « Derde Ordenesteghe ».

In den loop der XVe eeuw schijnt er zich eene splitsing in het klooster voor te doen; volgens *Diericx* is het in 1456 dat zij grond op het Meerhem koopen alwaar zij in 1463 hun klooster en kapel bouwen; en volgens de archieven van de Broeders uit de Veldstraat, zien wij ze in 1465 als « godshuuse van der derde oordene » aangestipt « toebehoorende den ambochte van der Weverien » (1). Het godshuis schijnt slechts in 1540 te verdwijnen nadat Karel V al de bezettingen der neringen verbeurd heeft. Mogelijks gingen dan de overgeblevene broeders ook naar het Meerhem.

(1) In eene akte van het *Arch. S. Baafs*, staat er ten profijte vanden ambachte vander weverie vanden derde ordene in de Veltstrate te Ghend (I. 155).

De Broeders van het Meerhem die, en dit is onbetwistbaar, ook den naam droegen van Broeders der Derde Orde van den H. Franciscus, verzorgden te dien tijde de krankzinnigen. Dit blijkt uit den *Register N. N.* van 1563 blz. 250: « Ic broeder Mattys minister van den clooster opt Meerhem, gheseyt Sente Jans in eremo, attestere over waerachtigh dat Gillis van Overwaele filius Simoens, omme syne gebreke-lyckheyt ende cranckheyt in ons clooster voorseyt, geleden ontrent de vyf jaeren, sekeren tydt geleyt ende gehauden en gheweest, in stricten ende gesloten muten, so ook den voornoemden synen vaeder Simon gheweest heeft omme ghelycke cranckheyt van sinnen, ende dat ten tijde dat mynen voorsaete broeder Guido de Coock, minister van den voorseyden cloostere was. »

Ook zij hadden te lijden van de Calvijnisten die in hunne kerk kwamen prediken, maar het schijnt dat, niettegenstaande hunne euvelheden, het afbreken der kerk b. v. hunne sermoenen aanhoord werden, want van de drie broeders die er in 1584 nog overbleven, zijn er twee in de ketterij gevallen en vervolgen, ja verdrijven uit het klooster, hun oude medebroeder die Roomsche is gebleven.

De Pauselijke Breve van overdracht dagteekent van 13^{en} Augustus 1584 (Bijlage VI) en den 21 October van het zelfde jaar namen de Karthuizers bezit van het klooster. (1)

Alhoewel de gebouwen van het klooster der Broeders van het Meerhem niet teenemaal verwoest waren bleef er nochtans

(1) Den 21 October 1584 waren ook latijnsche brieven geplakt aan de kerkeuren van S. Baefs, waerbij te kennen gegeven werd dat het klooster van het derde orde van S. Franciscus, door den Aertsbisschop van Mechelen gegeven was aen de Carthuizers, wier klooster, gestaen hebbende buiten de Stadsvesten, in 1578, tot den grond toe verdorven was; dus al degenen, die eenige rechten hadden op den grond of op de huizing van het gemelde klooster, moesten binnen zekeren tijd hunne pretentiën overbrengen, of zij zouden daer af verstecken worden, en wat belangt de broeders, die nog in het leven waren, zij zouden jaerlijks eenige ponden grooten trekken, om gevoegelijk te kunnen leven.

De Kempenaere, « *Vlaamsche Kronijk* ».

veel aan te herstellen. De Karthuizers, toen zes in getal, (1) vestigden zich, zoo goed het kon, in de kleine gebouwen nevens het kerkje waarvan wij op het plan van 1584 de afbeelding zien.

Hun groot verleden indachtig, zagen de Karthuizers eene bloeiende toekomst te gemoet, en ten einde zich van her in te richten volgens hun levensregel, verzochten zij in 1599 van den algemeenen overste eenige eigendommen te mogen berenten, en in 1602 bekwamen zij ook de toelating grond te verkoopen. Zij steunen hunne vraag op de ongeschikte plaats voor hun verblijf. *Haec domus nostra multis indiget necessariis aedificiis, praesertim cellis et claustro religiosorum, qui coguntur hinc inde dispersi, in tuguriolis quibusdam habitare.* (*Arch.* 27, 1).

Wanneer wij het plan van Sanderus in *Vlaanderen verheerlijkt* aanschouwen, dan moeten wij bekennen dat de Karthuizers de werken grootsch aanlegden, en men verstaat dat Lieven de Jaghere, prior in 1627, wanneer het er op aankwam den ouden naam van « Vallis Regalis » (Koningsdal) terug te winnen, wel schrijven mocht: dat de plaats eene prachtige vallei was met aangename hovingen, omringd met vloeiend water; dat het nieuw huis 130 voet lang en 30 breed, de kerk en den toren een sieraad der stad geworden was en waarlijk de naam van Koningsdal verrechtvaardigde. (2)

(1) Het waren: Joannes Barba, prior; Wenceslaus Plenenal, vicarius; Philips Verdehaut; Antonius Dickele; Levenus Jaghere, sacrista en Joannes Dyonisius. (*Arch.* 27. 1).

(2) Over die naamverwisseling leze men: Diericx, *Mémoires II*, 487: *Moderator totius ordinis concessit antiquum et celebre nomen Vallis Regalis huic domui restitui. Nec immerito, cum non minus novo, quam antiquo loco conveniat: vera enim vallis est, amaenissimis hortus, arboribus, gramine, herbis odoriferis, floribus. aliisque naturae pigmentis, quae per valles conspici solent, ornata: etiam limpidissimis aquis cincta et intercisa heroico et alto aedificio CXXX pedum in longitudine, et XXX in latitudine instructa a moderno priore. Cui pulchra turris non sine singulari ornamento civitatis adjuncta est, quibus cum templum, ambitus claustrum, aliaque aedificia, Deo adjuvante, adjecta fuerint, opus vere regium consurget, merito Vallis Regalis vocabitur.* (Sanderus, o. c.)

De Karthuizers hadden een aangroei hunner gemeente gehoopt wanneer zij hun klooster bouwden, maar de levende geest van den godsdienst, de heilige drang naar boetvaardigheid en de vurige begeerte naar de eenzaamheid bestonden niet meer in de samenleving; nieuwe volgelingen waren zeldzaam en een groot getal der cellen bleef onbewoond.

Dat een klooster zooals dit de Karthuizers veel geld noodig had om zijne gebouwen recht te houden, den boekenschat waarop de geleerde kloosterlingen fier waren, op de hoogte te houden en den armen der gebuurte te ondersteunen, zal men gemakkelijk begrijpen.

Welnu, wat er binnenkwam van wege de nieuwelingen was niet in staat den rijkdom grootelijks te vermeerderen, het getal kloosterlingen bleef altijd tusschen 6 en 10; het waren de renten en de milde giften der weldoeners die de kloosterlingen in het volbrengen van hunne liefdadige taak hielpen. En dan nog werden zij soms verplicht hunne eigendommen te berenten of te verkoopen. Dit vernemen wij uit de amortisatie aan Zijne Koninklijke Hoogheid Karel van Lorreinen in 1755 gedaan. Wij lezen er, dat de Karthuizers tot voltrekken van hun klooster: « *verscheyde geamortiseerde goederen hadden moeten vercoopen ende de capitale penninghen van menige renten hadden moeten laeten lossen ende queyten, sulcx dat om daermaer te mogen bestaen sy genootsaecht waeren geweest gelt te lichten tot de 20000 guldens* ». Zij steunen op de altijd hooger klimmende lasten en verminderende inkomsten, en zeggen dat « *sy noch qualyck souden konnen toecomen, niet-tegenstaende den nomber van hunnen religieusen ten halven vermindert is* » De goederen van het klooster waren gelegen te Lophem, Vurste, Oosterzeele, Deuderwindeke, Pollaere, Meire, Woubrechtgem en Gent. De ontlasting, mits voorbehoud der landsrechten, werd toegestaan den 9 Aug. 1755.

Stiltaan kwijnde de gemeente, en wanneer Jozef II in 1783 zijn bevel uitgaf de kloosters af te schaffen die zich enkel met het gebed bezig hielden, werd ook het Karthuizerklooster gesloten en openbaar verkocht.

Bij het voorbrengen dezer verhandeling, Mijnheeren, was het voorzeker buiten mijne bedoeling eene volledige studie over de Gentsche Karthuizers neer te schrijven, alleenlijk eenige wenken wilde ik vaststellen om derwaarts de navorschingen te vergemakkelijken; indien ik daarin gelukt ben, dan voel ik mij beloond voor mijn werk.

1 Mei 1917.

BIJLAGE I

1315

Verkoopakt van den grond waarop het klooster gesticht werd.

Ieder sy cont allen den ghenen die nu syn ende hiernaer wesen zullen dat ser Jan Willebaert ser Jan Willebaerts sone was, heeft verklaert ende verlyt, dat hy heeft vercocht meester Symoene Willebaerde sinen broeder aldat hy hadde, ofte hebben mochte antgoet tEckerghem, dat binnen den muren es ende ande mersch die daer leghet up de lyen, tusschen den vorseiden goederen Eckerghem der kerken, ende an een cleene stickelken mersche dat leghet oec bi den vorseiden goede, banderside der leyen te Addenghem waert; ende ant stic lands daer de leuemolen up staet, ende an die verrecht sal diemen te jaerlyks af heft, ende an de mersch die leghet an beeden zyden van der vesten bi Maes van Vaernewyc tusschen Eckerghem ende Roienghem; ende dat hy van al desen vorseiden goede wel ende redenleke of vergolden ende histere hem wel af ghepayt. Ende de vorseide her Jan ghinc al dit vorseide goeds ute, meester symoens boef ... int jaer ons heren doemen screef mccc en vyftien, sdinsendaghes nae sente amandsdach.

(Arch. S. Baafs, Chartreuzenfonds, I, n. 2.)

BIJLAGE II

3 Maart 1338

Akt van « amortisatie » gegeven door Lodewijk van Nevers.

Nous Loys, cuens de Flandres et de Nevers, faisons savoir a touz, que nous quatre boniers de terre, gisans hors des fortresses de no Ville Gand, ens on lieu que on appielle Royenghem, dales

le riviere dele Lis, par devers Tronchiennes avons, pour faire et establir un lieu et habitation de freres Chartrouz, et pour Dieu tout premiers et pour les prieres que li dit frere feront et devront faire pour nous, nos prédecesseurs et successeurs, et apres pour les prieres que no amé Eschevin, consaulz et boine gent de no Ville de Gand nous en ont faites, quites, absou et afranchis quitons, absolvons et afranchisons a tous jours pour nous, nos hoirs, nos successeurs, de toutes rentes, revenues, debtes, servitudes et exactions appartenant a nous, et desquelles le dicte terre est et estoit le dicte kerkié, obligié et redevante envers nous, et envers nos briés de nos espier de Gand; et les amortissons des maintenant, sauve ce que le fondation et la garde et la jurisdiction, aussi de tous méffais et excez, qui i aveuront d'autres personnes que des freres ou rendue d'icelui lieu, et remaingnent et remanront a touz jours envers nous et envers nos hoirs et successeurs. Et par ensi que ceste lettre doit estre raportée a nostre prochaine renenghe par devant nous renneunz et certains chierke-manages et bonages fais de la dicte terre et ostée et deseurée de no briés de no dict Espier de Gand, par loij et par jugement, en le maniere qu'il appartient et que drois et raisons donnent, et appelliés a ce ceauz qui i sont appieller. Par le tiesmoing de ces lettres scellées de no scel, faites et données à Gand, l'an de grace mil trois ceutz vint et scept, le tierch jour du mois de march.

Par Monseigneur et son concel, présens monseigneur Wantier de Harlebeke, monseigneur Bloec, chevaliers, monseigneur H. Braem, monseigneur de Mirabel, chevalier, Roger Briseteste.

Major. (*Zegelreep afgescheurd.*)

(*Arch. S. Baafs, Chartreuzenfonds, I, n. 6.*)

BIJLAGE III

December 1329

Vidimus van den abt van S. Baafs.

Universis praesentis litteras inspecturis, Gerelmus permissione Divina Abbas Monasterii S. Bavonis Gandensis ordinis Sancti Benedicti, Tornacensis diaecesis, totusque ejusdem loci conventus salutem in Domino sempiternam. Universitati vestrae praesentium tenore volumus fore notum, quod nos ad honorem Dei gloriosissimaeque Mariae virginis et matris ejus, ob honorem et reverentiam sacri ordinis et venerandae Cartusiensis religionis, divini cultus augmentum et sanctorum jugiter pro expiandis fidelium peccatis orantium, ac praeclara paenitentiae delicta delentis exempla praebentia, quibus mundus nunc indiget maxime, et ampliacionem piis et caritativis pro-

movere desideriis affectantes, eisdem religiosis, videlicet, plena diligentiique super hoc habita deliberatione, concordi ac unanimi consensu, quantum in nobis, et ad nos spectat, salvis omnibus et singulis hujusmodi Sancti Bavonis et de Eckerghem ecclesiarum juribus, et sine praejudicio earundem concessimus et tenore praesentium concessimus et tenore praesentium concedimus. Ut ecclesiam, claustrum, domos, et alia quaecumque ad habitandum pro se et suis, ac Deo serviendum eisdem opportuna fuerint, in loco jam pro ipsis incepto et determinato, infra limites praefatae parochiae necnon ecclesiae de Eckerghem ad praesentationem nostram spectantis, libere faciant, fundent, construant, et aedificent, aut fieri fundari, construi vel aedificari faciant, et procurent, hoc expresse acto et convento, quod dicti religiosi annis singulis in futurum, in glorioso festo summi, magnifici et vivifici ac praetiosissimi Ihesu Christi corporis et sanguinis Sacramenti, necnon in festo Sancti Bavonis in capite octobris, videlicet in dictorum festorum quolibet in signum recognitionis nostri patronatus in quo dicta eorum ecclesia fundabitur, unam maelgiam auream octo solidos parisiensis fortes valentem, vel valorem ejusdem, cum una candela et denario parisiensi, in nostra dicti Sancti Bavonis ecclesia, ad offertorium altae missiae, nobis, nostrisque successoribus offerre debeant, vel offerri faciant humiliter et devote. Et quod etiam annis singulis in futurum duodecim solidos parisiensis fortes, ad natale Domini, pro redemptione decimarum terrae, videlicet quatuor bonariorum, vel circiter, in quibus jam aedificare inceperunt, nobis solvere tenebuntur. Et quod ipsi religiosi terram aliquam in patronatu nostro emere, vel aliquo modo acquirere non debeant, neque possint de caetero, absque nostra licentia speciali; Et nos Michael dictus Kaelian prior, et Robertus dictus de Hannie, et Petrus dictus Coelwey monachi dicti ordinis; conventum ut nunc facientes dictae domus quae Valle regalis dicitur, juxta Gandavum, dictas maelgias cum candela et denario, et dictos duodecim solidos parisiensis, dictis dominis abbati et conventui, gratanter solvere, praenotatis terminis, bona fide promissimus et promittimus, ac eisdem, sollempni stipulatione, nos, ordinem nostrum, et successores nostros efficaciter obligamus praedicta omnia et singula firma et rata habere, tenere, conservare ac adimplere, et non contra facere vel venire, per nos aut alium, aliqua ratione, causa vel modo de jure vel de facto. Denique reverendo in Christo patri ac Domino nostro Guillelmo Dei gratia venerabili Tornacensis episcopo. Nos abbas et conventus, necnon prior et conventus praedicti supplicamus humiliter et devote, ut pietatis ac etiam retributionis intuitu, suum praemissis adhibentem consensum, eadem ratificare dignetur et sua auctoritate ordinaria confirmare. In quorum omnium testimonium et munimen. Nos abbas et conventus, ac prior et con-

ventus praedicti, sigilla nostra praesentibus litteris in materia cerae fecimus apponi. Datum et actum in monasterio Sancti Bavonis praedicto, anno domini MCCCXXIX dominica prima post festum beati Andreae apostoli. (*Arch. S. Baafs, Chartreuzenfonds, I, 13.*)

Stuk met 4 zegels : S. Baafs, Karthuizers, Bisdom en Deken der Kristenheid voor het « Vidimus », I, 14.

BIJLAGE IV

20 November 1419

« Amortisatie » gegeven door Philips den Goede.

Philippe duc de Bourgogne... scavoir faisons nos bien aiméz les Religieux Prieur et Convent de l'Eglise des Chartreux empres notre ville de Gand, nous avoir humblement esté exposé disans que comme feu notre très cher seigneur et bisayeul Louis Comte de Flandre que Dieu pardonne, pour acquitter sa conscience et accomplir la volonté de notre St. Père le pape, eut donné en son testament aus susdictes exposans certaine somme de deniers et en outre pour parfaire leur Eglise dont il estoit fondateur la somme de mille francs, si comme par la clause du testament de ce faisans mention, dont ils nous ont fait ostention peut apparoir plus a plein. Et il soit ainsi que les dictes supplians, lesquels du dict don n'ont depuis eu aucune chose quelque poursuite qu'ils en ayent faite devers les successeurs de notre susdict bisayeul qui toutefois ont assez connu la dicte debte et promis de la payer se soyent depuis gouvernez sobrement et religieusement et par leur diligence et sobriété et l'aumosne des bonnes gens ayent acquis puis quarante ans et ça sans fiefs et sans justice, environ la somme de cent soixante cinq livres deuz sols paris, monoye de notre pays de flandre, de rente héritable par an... (*Hier volgt de opsomming der renten.*)

Si nous ont humblement supplié les dictes Religieux que en recompensation des dictes mil florins ainsi et pour la cause dite a eux deus par nos susdictes prédecesseurs nous veuillons l'acqueste des parties dessus déclarées, et en outre ce qu'ils espèrent encor par la grace de de Dieu et la bénévolence dévotion et ausmosne des bonnes gens acquerre jusqu'a la valeur de deux cens nobles par an par dessus les dictes parties a la sustentation d'eux et de la susdicte Eglise amortir de notre grace. Pour ce est il que Nous ayans singuliere dévotion a la dicte Eglise et aux personnes d'icelle, et désirant les ames des susdictes prédecesseurs estre déchargées de la dicte debte, avons en accroissement des biens de la devant dicte Eglise, afin que nous soions participans aux prieres oraisons et bonnes oeuvres qui se font et feront

en icelle, inclinans a la dicte supplication consenty et octroye, consentons et octroyons par ces présentes aux dictes supplians, que en outre et pardessus les dictes rentes et revenues deja acquises comme dit est, eux et leurs successeurs, puissent encor acquester pour cette cause des autres terres, rentes et revenues sans fie et sans justice jusques a la somme de deux cents trente huit livres seize sols paris. de notre dicte monnoye de flandre de rente ou revenue par an; lesquelles terres, rentes et reveues acquises et a acquerir jusqu'a la somme et par la maniere de dessus dicte nous avons de grace especiale et certaine science amorti et amortissons pour et au profit de la dicte Eglise sans ce que les dictes Religieux ou leurs successeurs soient tenus de jamais les mettre hors de leurs mains ne de nous ou nos successeurs payer pour ce aucune finance, laquelle combien qu'elle ne soit exprimée en ces présentes, nous en ampliant notre dicte grace avons quitté et quittons libéralement par ces mesmes présentes... Donné en notre ville d'Arras le XX^{em} jour de Novembre l'an de grace mil quatre cent et dix neuf.

(Kopij op papier; XVIIe eeuw. — *Arch. S. Baafs, Chartreuzenfonds, VI, 32.*)

BIJLAGE V

1373

Universis Christifidelibus Sancte Matris Ecclesie devotis Filijs presentes litteras inspecturis. Vicarius generalis in spiritalibus Reverendi in Christo patris et Domini Dominum Guellielmum Dei gratia Episc. Ancomitanus Sanctissimi in xpo patris ac dm nostram Dni Bonifacij Divina providentia papae noni. Thesaurarum seq. sedis apostolice et Adminisstratoris Ecclesie tornacensis in remotis agentes auctoritate apostolica constitutus, Salutem in filio virginis gloriose sempiternam. Serena virgo mater plena delicijs Maria cuius humilitatem totus mundi elegantissimus fabricator respiciens in uterum suum obumbrante sancto spiritu descendere, et ex ipsa immaculata virgine carnem humanam assumere et a Johanne Baptista in jordane baptizari dignatus est, ut mortem nostram moriendo destrueret et vitat resurgendo repare ac humanum genus ab hostis antiqui cyrographo liberaret, ipse gloriosus baptista qui celorum regem et mundi salvatorem suo digito ostendet, tantis laudibus preconijs et iubilationibus digne meruerunt venerari, et ad humana fragilitas nullatenus sufficere possit cum ipsa gloriosa virgo de cuius uberum dulcedine cunctis ipsius pro omnium implorantibus misericordie numerus noscitur emanare illumque quem celi capere non poterant meruerit portare in suo utero virginali et idem salvator de ipsius gloriosi precursoris magnitudine testimonium

perlibeat dicens; inter natos mulierum maiorem non surrexisse Johanni baptista. Nos igitur cupientes ut ecclesia sive capella monasterij cartusien vallis regalis iuxta gandavum tornacenses diocesis que in honore et nomine dicte gloriosi virginis et ipsi baptiste fundata et die hodierna dedicata, ad quam virginem gloriosam que porta est celi et causa nostre salutis ac ad ipsum inclitum baptistam speciali devotione congruis honoribus frequentetur et a cunctis Christi fidelibus veneretur supleverunt que in eadem divina officia, per personas dicti monasterii ornati et decenter celebrari valeant et nostorum augeri devocio subditorum. Ac volentes ipsos Christi fideles ad pietatis et caritatis opera et subsidia sustentationis, reparationis ac fabrice dicte Ecclesie, quantum tum deo possumus mutare largienda. Omnibus vere penitentibus et confessus qui in die dedicationis dicte ecclesie ac omnibus et singulis diebus festivitatum dicte gloriose Virginis ac ipsius sancti Johannes baptista ad dictam Ecclesiam sive ad portam vel murum dicti monasterii, in humilitatis spiritu et devotionis causa personaliter accesserint, aut ad sustentationem, reparationem fabricam et alialoca ejusdem ecclesie de bonis sibi a deo collatis pias elemosynas contulerint, totiens quotiens hoc fecerint, de omnipotentis dei misericordia beate et gloriosi Virginis marie genetricis ejus et ipsius gloriosi precursoris ac sanctorum et sanctarum omnium meritis et intercessionibus confisi quadraginta, et singulis diebus octavarum dictarum dedicationis et festivitatum viginti dies, de penitentis tenore presentes misericorditer in domino relavamus. In quorum omnium testimonium promissorum presentes litteras ad perpetuam rei memoriam fieri mandavimus sigillisque sedis tornacensis quo utimur in hac parte fecimus roborari. Datum Gandavum dicti diocesis Anno millesimo trecentesimo nonagesimo tertio. Dominica in octavis sancti pasche.

(Arch. S. Baafs, Chartreuzenfonds, V, 168.)

BIJLAGE VL

1584

Kerkelijke goedkeuring voor het verplaatsen van het Karthuizer klooster naar het Meerhem.

Gregorius Eps. Servus servorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam omnibus Christifidelium votis presentium que sacre Religionis propagationem et divini cultus augmentum respiciunt, libenter animum eaque favoribus prosequimur opportunis. Exhibita siquidem nobis nuper pro parte dilectorum filiorum Prioris et fratrum dirute domus carthusiensis ordinis prope et extra morus Gandavensis petitio continebat. Quod cum dicta eorum domus variis intestinis tumultibus bellicis in illis

partibus iam diu vigentibus et heretecorum iniuriis funditus eversa materiaque domus predicte ab eisdem hereticis direpta et asportata fuerit Ita ut inibi nulla domus hujusmodi forma remanserit nullusque spes futura sit ut denuo ipsi cum sufficientibus ad hoc redditibus subnuntatur edificari possit, quo factum est ut iidem Prior et fratres cum proprium residentie locum non habeant in domum fratrum eiusdem ordinis Audomarensis recipere coacti fuerunt. Cum autem sicut eadem petitio subiungebat in Civitate Gandavensis et loco a populi frequentia remoto ac pro inde monastice vite imprimis conveniente quedam domus Merhem nuncupata fratrum Tertii Ordinis sancti Francisci sub invocatione sancti Joannis constructa reperiatur et ex fratribus, qui in ea olim residebant unicus Catholicus, nomine Egidius van mearsch et duo alii qui a fide Catholica defecerunt supersint ipseque Egidius propter eosdem tumultus secundo dictam domum deserere et ad alia loca charissimum in Christo filii nostri Philippi Hispaniarum Regis Catholici sese recipere coactus fuerit, Si secunda dicta domus que sola Tertii Ordinis in illis partibus et illius ecclesie que etiam diruta existit omnis status et essentia regulares in eis existentes perpetuo supprimerentur et extinguerentur, ipsaque secundo dicta domus in domum Carthusien ordinis pro Prioris et fratrum predictorum et eorum successorum usu et habitatione perpetuo erigitur et institueretur ipsique Prior et fratres cum eorum bonis universis ad secundo dictam transferentur eis profecto de satis commoda habitatione cum Dei servitio et laude dictisque Carthusiensis ordinis propagatione opportune provideretur. Quare pro parte Prioris et fratrum predictorum afferentium predictum Egidium pro eo quod ipse ecclesiam secundo dicte domus minime instaurare nec seipsum sustentare potest, illam eisdem Priori et fratribus quantum in eo fuit sub nostro et sedis apostolice beneplacito de consensu dicti Philippi Regis concessisse ac secundo dictam domum nullos redditus habere sequum predicto Egidio alimenta quandiu vixerit prestare vel nobis fuit humilis supplicatum quatum eorum desiderio annuere atque in premissis opportune providere de benegnitare apostolica dignaremur. Nos igitur prefatos Priorem et fratres et eorum quemlibet a quibusnam a excommunicationis suspensionis et interdicti aliisque ecclesiasticis sententiis censuris et penis a jure vel ab homine quavis occasione vel causa alatis si quibus quemlibet innodati existunt ad effectum presentium dumtaxat consequendum hac serie absolventes et absolutos fore censentes. Hujusmodi supplicationibus inclinati in secundo dicta domo illiusque ecclesia ordinem sancti Francisci Hujusmodi ac omnem statum et essentiam regulares auctoritate apostolica tenore presentium perpetuo supprimamus et extinguiamus illamque sic suppressam et extinctam in domum Carthusiensis ordinis sine alicuius preiudicio dicta auctoritate perpetua erigi-

mus et instituimus ac illam, sic erectam et institutam cum omnibus suis adiacentibus prefata Priori et fratribus pro illorum perpetuis usu et habitatione concedimus et assignamus. Ita quod liceat eisdem Priori et fratribus cum omnibus et singulis eorum dirute domus fructibus, redditibus, proventibus, prediis, proprietatibus, censibus, obventionibus, iuribus et actionibus ceterisque rebus ac bonis, necnon sacra et profana suppellectuli se ad secundo dictam domum transferre. Necnon ipsi Priori et fratribus sic ut perfertur translatis ut omnibus et singulis privilegiis, immunitatibus, exemptionibus, facultatibus, donationibus, legatis, concessionibus, indultis indulgentiis et quibuscumque, aliis gratiis tam spiritualibus quam temporalibus quibus in dicta eorum domo diruta de iure vel consuetudine aut aliis quomodolibet utebantur et potiebantur et gaudebantur ac uti potiri et gaudere poterant, quomodolibet in futurum pariferuntur et equiprincipaliter absque alia prorsus differentia in omnibus et per omnia perinde ac si dicti Prior et fratres translatis non fuissent uti, potiri et gaudere libere et licite valeat concedimus et indulgemus. Decernentes presentes litteras et in eis contenta nullo unquam tempore de surreptionis vel obreptionis vitio notari seu intentionis nostre aut quovis alio defectu impugnari vel retractari nullatenus posse neque debere sed semper validas et efficaces existere suosque effectus sortiri ac ab omnibus in perpetuo observari debere ac irritum et inane si secus super his a quoqua, quavis aucte scienter vel ignoranter contigerit attentari. Non obstanti nostra quatenus opus sit de unionibus comittentis ad partes vocatis quorum interesset ac exprimendo valore beneficiorum cui aliud uniri petitur, necnon Lateranense Concilii novissime celebrati uniones perpetuas nisi in casibus a iure permissis fieri prohibentis aliisque constitutionibus et ordinationibus apostolicas ac domorum et ordinum predictorum juramento confirmatione apostolica vel quavis firmitate alia roboratis statutis et consuetudinibus contrariis quibuscumque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostram absolutionis, suppressionis, extinctionis, erectionis, institutionis, concessionis, assignationis indulti ac decreti infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare presumpserit in indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius se noverit incursum. Datum Rome apud Sanctum Marcum Anno incarnationis dominice Millesimo quingentesimo octogesimo quarto, 15 Augusti, Pontificatus nostri anno tertidecimo.

(*Arch. S. Baafs*), XXIV, 249.

La Restriction de Gand

(13 Juillet 1468)

PAR

V. FRIS.